

Klasik Arkeoloji Sözlüğü

Yasemin Er

Bu kitabın yayın hakkı PHOENİX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayınlayıcısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Klasik Arkeoloji Sözlüğü

Dr. Yasemin Er

Metin Danışmanları: Dr. Selçuk Gür, Doç Dr. Mustafa Adak

Yayıma Hazırlayan: Nuray Özipek

Kapak Tasarımı: Cemal Tekin

Kapak Resmi: Yrd. Doç. Dr. Bilal Söğüt

Uzuncaburç, Diocaesarea (Olba). Giriş Kapısı ve Sütunlu Cadde, Roma Dönemi.

ISBN: 978-975-6565-59-9

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

Birinci Baskı: Ocak 2004, Ankara

İkinci Baskı: Ekim 2006, Ankara

Üçüncü Baskı: Ekim 2012, Ankara

Dördüncü Baskı: Ağustos 2017, Ankara

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı

Desen Ofset A.Ş.

Sertifika No: 11289

Birlik Mah. 448. Cad. 476. Sk. No: 2

Çankaya/ANKARA Tel: (312) 496 43 43

Dağıtım:

Siyasal Dağıtım

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Klasik Arkeoloji Sözlüğü

Yasemin ER, yüksek ğretim için gittiği Amerika’da University of Kentucky, Klasik Diller Bölümü’nde Lisans (1981) ve Yüksek Lisans (1983) eğitimini tamamladı. Doktorasını Cornell niversitesi’nde Klasik Arkeoloji dalında yaptı (1991). Cornell niversitesi ve University of Wisconsin’de dersler verdi. Dağlık Kilikya ve İsauria’da kazı ve yüzey araştırmalarına katıldı. Ürdün, İsrail ve Suriye’de arkeolojik araştırmalar yaptı. Kazandığı birçok arkeoloji dl arasında şunlar bulunmaktadır: “Olivia James Travelling Fellowship”, “W. B. Albright Fellowship”, “Dr. M. Aylwin Cotton Award”, “American Research Institute in Turkey Fellow”, “American Council of Learned Societies Fellow”.

İÇİNDEKİLER

İkinci Baskıya Önsöz.....	iii
Önsöz.....	iv
Teşekkür	vii
Kısaltmalar	ix
Sözlük (A – Z)	1
Tanrı ve Tanrıçalar	439
Anadolu Bölgeleri.....	471
Kronoloji.....	487
Anadolu Krallıkları ve Hanedanları.....	491
Roma İmparatorları.....	495
Yunan Kapları	497
Haritalar.....	499
Kaynakça ve Önerilen Kitaplar	503

İKİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Klasik Arkeoloji Sözlüğü'nün ikinci baskısı için arkeoloji öğrencilerinin ve çeşitli eleştirmenlerin önerilerinden çok yararlandım. Özellikle öğrencilerin ihtiyaçlarını göz önüne alarak birçok konuda gerekli değişiklikler ve ekler yaptım. Bu değişikliklerden biri daha geniş kapsamlı hazırladığım mitolojideki önemli tanrı ve tanrıçaların ayrı bir bölüme konmasıdır. Anadolu, Yunan, Roma ve yabancı tanrı ve tanrıçaların bir arada aynı bölümde bulunmasının öğrencilerin kullanımı için daha yararlı olacağına inanıyorum. Sözlüğün bu baskısındaki önemli bir ek ayrı bir bölümde alfabetik sırayla konan Anadolu Bölgeleri'dir. Bu bölümde Anadolu'daki önemli coğrafi ve tarihî bölgeler incelenmiştir. Örneğin Kilikya bölgesi için sözlüğe danışanlar bu bölge ile yakın coğrafi ve tarihî bağları olan İsauria bölgesi hakkındaki bilgiyi aynı bölümde bulacaklardır. Arkeoloji ve sanat tarihinde görselliğin önemini vurgulayan öğrencilerin isteklerine uyarak kitabımın ikinci baskısında mümkün olduğu kadar bol resim ilave ettim. Ayrıca daha fazla harita kullandım. Eklemiş olduğum konuların seçimi tamamen bana aittir.

ÖNSÖZ

Klasik Arkeoloji Sözlüğü'nü Yunan, Hellenistik ve Roma arkeolojisini çalışan klasik arkeolog ve öğrencilerin kullanacağı güvenilir, gerçeğe dayalı ve yararlı benzer bir çalışma olmadığı için hazırladım. Bu sözlüğü klasik arkeologlar kadar sanat tarihçilerinin de bir kaynak ve başvuru kitabı olarak yararlı bulacağını umuyorum. Çalışmamda özellikle mitoloji, sanat tarihi ve edebiyat arasındaki bağları vurguladım. Sözlüğümde şimdiye dek ihmal edilmiş ve benzer eserlerde kapsanmamış birçok konu ve terimin bulunması Türk okuyucusunun yabancı dilde yazılmış kitap ve kaynaklara başvurmadan bilgi edinmesini sağlayacaktır.

Sözlükte kullandığım yönteme örnek olarak, “H” harfinde okuyucunun bulacağı Anadolu kişilikleri arasında şu adlar göze çarpar: Herakleitos, Herodotus, Hippodamos ve Homeros. Klasik Anadolu uygarlığının yarattığı bu seçkin insanlarda felsefe, tarih, mimarlık tarihi ve edebiyat birleşir. Böylece, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü* klasik arkeologlar, sanat tarihçileri ve Anadolu tarihçileri için bir kılavuz olacaktır.

Sözlüğümün tarihî kapsamı Homeros’la (İ.Ö. 750) başlar ve Justinian’ın (İ.S. 565) ölümü ile sonuçlanır. Klasik bilginler arasındaki yaygın görüşe göre Yunan uygarlığı Homeros destanları *İlyada* ve *Odysseia* ile başlar ve geç Roma uygarlığı tahminen Justinian döneminde biter. *İlyada* ve *Odysseia*’nın klasik sanattaki konularda ve mitolojide büyük etkisi olmuştur. Kapsadığım dönemin öbür ucundaki İmparator Justinian Roma kanunlarını ünlü *Digesta*’da (İ.S. 533) düzenlemiş ve paganizme son vermiştir. Justinian İ.S. 529’da

Yunan ve Roma dünyasındaki pagan tapınaklarını ve kùltleri yasaklamış ve Atina'daki ünlü felsefe okullarını kapatmıştır.

Klasik Arkeoloji Sözlüğü alfabetik olarak düzenlenmiştir. Bir konunun içinde adı geçen diğer konular sözlükte yer almışsa, ilk bakışta göze çarpması için bu sözcükler başında bir yıldız işaretiyle (*) gösterilmiştir. Örneğin, Hades başlığı altında tanrıça Athena'nın adı geçince, sözlükte Athena yer aldığı için, tanrıçanın adı *Athena olarak belirtilmiştir. Bu başvuru yöntemi yazında daha az yer tutmuş ve okuyucu için kolay bir başvuru yolu olmuştur. Birden çok adı olan sözcükler kavramda temel olan sözcüğün bulunduğu başlığa alınmıştır. Örneğin, Ulysses başlığının altında "Bkz. Odysseus" görülür. Sözlüğün sonunda yer alan çeşitli dillerdeki antik ve modern kaynakları sunan bibliyografya sayesinde okuyucu dilediği konuyu kolaylıkla daha geniş araştırabilir. Bazı başlıkların sonunda o konuyla ilgili bibliyografya vardır. Sözlüğün okuyucu tarafından kolayca kullanımı ve anlaşılması için sözlüğün yabancı sözcüklerden mümkün olduğunca arınmasına çaba gösterilmiştir. Sözlükte konularla ilgili resimler ve çizimler verilmiştir. Palmyra, Suriye de dâhil, fotoğraflar benimdir. Sözlükteki konuların seçimini kişisel tercihim etkilemiştir. Burada sorumluluk bana aittir.

TEŞEKKÜR

Bu kitabı yazmamı öneren değerli arkeolog “Aga” Mehmet Söylemez’e (Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü) bana olan güveni ve desteğinden dolayı teşekkür borçluyum. Anadolu Arkeolojisi’ne sevgimi daima teşvik etmiş olan sayın Profesör Dr. Levent Zoroğlu’na (Selçuk Üniversitesi) minnettarım. Sevgili dostum Yrd. Doç. Dr. Bilal Söğüt’e (Pamukkale Üniversitesi) yüzey araştırmalarımındaki yardımı ve özverili katkıları için candan teşekkür ederim. Helenistik ve Roma Tarihi konularındaki uzmanlığıyla bana çok yardımcı olan değerli hocam ve eşim Profesör Dr. John Scarborough (University of Wisconsin) bu kitabın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadı. Kızım Amber Dilara yaşından beklenmeyecek bir olgunlukla çalışmalarımı izledi. Eseri yayına özenle hazırlayan Phoenix Kitabevi’nde editörüm Dr. Selçuk Gür’ün (Akdeniz Üniversitesi) önerilerinden çok yararlandım.

Son olarak çalışmanın esin kaynağı olan Anadolu’daki dostlara teşekkür borçluyum. Yıllar boyunca yaptığım arkeolojik araştırmalarda uğradığım köylerde ve kasabalarda hiçbir karşılık beklemeden bana evlerini açan, kılavuzluk eden, ulaşım sağlayan, benimle sofrasını bölüşen, benden sevgisini ve emeğini esirgemeyen bu yiğit insanların varlığı, Türk arkeologları için en büyük nimetlerdendir.

Kitabımı bu insanlara, Homeros’un Anadolu’daki bugünkü kahramanlarına ithaf ediyorum. Ülkemiz yararına yazdığım sözlüğümün Anadolu’nun benzersiz kültürel mirasını geleceğe taşıyacak Türk arkeologları için bir esin kaynağı olması en büyük dileğimdir.

Dr. Yasemin Er

KISALTMALAR

Antik Yazarlar

Apollod.	Apollodorus mythographus
<i>Bibl.</i>	<i>Bibliotheca</i>
<i>Epit.</i>	<i>Epitome</i>
Arist.	Aristoteles
<i>Pol.</i>	<i>Politica</i>
Arr.	Arrianus
<i>Anab.</i>	<i>Anabasis</i>
Athen.	Athenaeus
Caes	Caesar
<i>BG</i>	<i>Bellum Gallicum</i>
Callim.	Callimachus
<i>Hymn</i>	<i>Hymnos</i>
Cic.	Cicero (Marcus Tullius)
<i>De Leg.</i>	<i>De legibus</i>
<i>Verr.</i>	<i>In Verrem</i>
Diod. Sic.	Diodorus Siculus
Herod.	Herodotos
Hes.	Hesiodos
<i>Theog.</i>	<i>Theogonia</i>
Hom.	Homeros
<i>İl.</i>	<i>İliada</i>
<i>Od.</i>	<i>Odysseia</i>
Hor.	Horace
<i>Carm.</i>	<i>Carmina</i>
Ksen.	Ksenophon
<i>Anab.</i>	<i>Anabasis</i>
<i>Cyrop.</i>	<i>Cyropaedia</i>
<i>Hell.</i>	<i>Hellenica</i>
Liv.	Livius
<i>Ab Urbe</i>	<i>Ab Urbe Condita Libri</i>
Ov.	Ovid

<i>Met.</i>	<i>Metamorphoses</i>
Paus.	Pausanias
Pind.	Pindar
Plin.	Plinius (yaşlı)
<i>HN</i>	<i>Historia Naturalis</i>
Plut.	Plutarkhos
<i>Vit.</i>	<i>Vitae Parallelae</i>
<i>Alex.</i>	<i>Alexander</i>
Polyb.	Polybius
Steph. Byz.	Stephanus Byzantius
Thuk.	Thukydides
Varro	Varro
<i>De Ling.</i>	<i>De lingua Latina</i>
Verg.	Vergilius
<i>Aen.</i>	<i>Aeneid</i>
<i>Ecl.</i>	<i>Eclogues</i>
Vitr.	Vitruvius
<i>De arch.</i>	<i>De architectura</i>

DİĞER KISALTMALAR

Curl, Arcitecture (Oxford 1999)	James S. Curl, <i>A Dictionary of Architecture</i>
Erhat, <i>Mitoloji</i>	Azra Erhat, <i>Klasik Mitoloji Sözlüğü</i> (İstanbul 1972)
Jones, <i>Cities E. Rom. Prov.</i>	A. H. M. Jones, <i>The Cities of the Eastern Roman Provinces</i> (2 nd ed. Oxford 1971)
Magie, <i>Rom. Rule Asia Min.</i>	D. Magie, <i>Roman Rule in Asia Minor</i> (2 nd ed. Princeton 1966)
<i>OCD</i>	<i>Oxford Classical Dictionary</i> (Oxford 2003)
İ.Ö. = İsa'dan Önce	
İ.S. = İsa'dan Sonra	
m. = metre	
ca. = circa (yaklaşık, tahminen)	

KAYNAKÇA VE ÖNERİLEN KİTAPLAR

Antik Kaynakça

Ammianus Marcellinus, *Ammiani Marcellini rerum gestorum libri qui supersun*, *Ammianus Marcellinus'un Tarih'inden Kalan Kitaplar*.

Apollodoros, *Bibliotheca* J. G. Frazer.

Arrianus, *Anabasis*.

Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*

Dionysios Periegetes, *De situ orbis habitabilis* (tarihsiz).

Herodotos, *Historiae*.

Herodot Tarihi, çev. M. Ökmen (İstanbul 1973).

Hesiodos, *Theogonia*.

Historia Augusta.

Hesiodos Eseri ve Kaynakları A. Erhat ve S. Eyüboğlu, (Ankara 1977).

Homeros, *İlyada*, çev. A. Erhat ve A. Kadir (İstanbul 1967).

Odysseia çev. A. Erhat ve A. Kadir (İstanbul 1970).

Livius, *Ab Urbe Condita Libri*

Pausanias, *Periegesis tes Hellados-Yunanistan'ın Tasviri*.

Plinius, *Historia Naturalis*.

Plutarkhos, *Vitae*.

Polybios.

Pomponius Mela, *De Chorographia, Libri Tres*.

Ptolemaeus, Claudius. *Geographia*.

Sallust, *Historiae*.

Scriptores Historiae Augustae.

Stephanus Byzantinos *Ethnika*.

Strabon, *Geographika, Coğrafya*, çev. A. Pekman (Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 1987)

Suetonius, *De vita Caesarum*.

Tacitus, *Historiae ve Annales*.

Xenophon (Ksenophon), *Anabasis ve Cyropaedia*.

Vitruvius, *De Architectura, Mimarlık Üzerine On kitap*, çev. S. Güven (İstanbul 1990).

Çağdaş Kaynakçalar

Genel

- E. Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi* (Tübitak 2003).
- *Die Kunst Anatoliens von Homer bis Alexander* (Berlin 1961).
- *Phrygische Kunst* (Ankara 1955).
- *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey* (İstanbul 1977).
- *Eski İzmir I* (T. T. K. Yayın. Ankara, 1983).
- B. Andreae, *The Art of Rome* (Abrams 1977).
- G. E. Bean, *Lycian Turkey* (New York 1978).
- *Turkey's Southern Shore* (Londra 1979).
- *Aegean Turkey* (Oxford 1979).
- *Turkey Beyond the Maeander* (Londra 1980).
- J. Boardman, *The Greeks Overseas* (3. baskı, 1980).
- CIG: *Corpus Inscriptionum Graecorum*
- H. Çambel, *Çok Dilli Arkeoloji Sözlüğü* (Arkeoloji ve Sanat Yayınları İstanbul 1994).
- H. Malay, *Epigrafi (Yazıbilim)* (Ege Üniv. Edeb. Fak. Yay. İzmir 1987).
- B. I. Malkin, *Religion and Colonization in Ancient Greece* (1987).
- MAMA: Monumenta Asiae Minoris Antiquae* (1928--).
- S. Mitchell, *Anatolia I, II* (Oxford 1993).
- OCD: *Oxford Classical Dictionary*, eds. S. Hornblower ve A. Spawforth (Oxford 1996).
- Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, eds. R. Stillwell, W. L. MacDonald (Princeton 1976).
- RE: Pauly-Wissowa, A. Pauly, G. Wissowa, ve W. Kroll, *Real-Encyclopadie der klassischen Altertumswissenschaft Recueil Plassart* (Stuttgart, 1894'ten bu yana).
- W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor* (Amsterdam 1962).
- G. Richter, *Yunan Sanatı*, çev. B. Madra (Cem Yayın. İstanbul 1979).
- M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Hellenistic World* 3 cilt (2. baskı, 1953).
- SEG: *Supplementum Epigraphicum Graecum* (1923--).
- SIG: *Sylloge Inscriptionum Graecarum* 1915-1924.
- R. Syme, *Roman Papers*, 7 cilt (1979-1991).
- The Roman Revolution* (Oxford 1939).
- C. C. Vermeule, *Roman Imperial Art in Greece and Asia Minor*. (Cambridge 1968).

Kazı Teknikleri, Tarihleme

- M. J. Aitken, *Science-based dating in Archaeology* (Londra 1990).
P. Barker, *Understanding Archaeological Excavation* (Londra 1986).
S. Fleming, *Dating in Archaeology* (Londra 1976).
H. W. M. Hodges, *Artefacts* (Londra 1976).
C. Renfrew, P. Bahn, *Archaeology: Theories, Methods and Practice* (Londra 1991).
V. Sevin, *Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı* (Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 1995).

Yunan ve Roma Tarihi

- A. Akarca, *Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri: Şehir ve Savunması*, (T.T.K.Yayınları, Ankara 1972).
R. E. Allen, *The Attalid Kingdom, A Constitutional History*. (Oxford 1983).
O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (M.S. 193-395)* (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970).
O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (M.S. 27-192)* (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976).
S. Atlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları I, Cumhuriyet Devri* (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970).
Herodot Tarihi çev. M. Ökmen (İstanbul 1973).
A. Gökoğlu, *Paphlagonia* (Kastamonu 1952).
E. Gruen, *The Hellenistic World and the Coming of Rome II* (Berkeley 1984)
S. Hornblower, *Mausolus* (Oxford 1982).
Ph. H. J. Houwink Ten Cate, *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period* (Leiden 1967)
A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces* (2. baskı, Oxford 1971).
–*The Later Roman Empire 284-602* (Blcakwells 1964).
A. Kuhnt ve S. M. Sherwin-White, *Hellenism in the East* (Duckworth 1987).
B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor* (Oxford 1967).
D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor I, II* (Princeton 1950).
A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi* (Ankara 1971).
A. H. Ormerod, *Piracy in the Ancient World* (Londra 1924).
A. Pekman, *Perge Tarihi* (T.T.K. 1973).
S. Ruzicka, *Politics of a Persian Dynasty. The Hecatomnids in the Fourth Century B.C.* (Oklahoma 1992).

S. Sherwin-White ve A. Kuhrt, *From Samarkand to Sardis. A new Approach to the Seleucid empire* (Duckworth 18993).

W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization* (Cleveland ve New York 1968).

F. Walbank, *The Hellenistic World* (2. baskı, Harvard 1993).

Klasik Mitoloji

A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü* (İstanbul 1978).

W. Burkert, *Greek Religion* (3. baskı, Harvard 1994).

Hesiodos Eseri ve Kaynakları A. Erhat ve S. Eyüboğlu (Ankara 1977).

Homeros, *İlyada* çev. A. Erhat ve A. Kadir (İstanbul 1967).

Odysseia, (İstanbul 1970).

L. R. Farnell, *The Cults of the Greek States* (Oxford 1896-1909).

J. Ferguson, *The Religions of the Roman Empire* (New York 1970).

Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (1981--) LIMC.

Z. Taşlıkoğlu, *Anadolu'da Apollon kültü ile ilgili Kaynaklar* (1963).

M. J. Vermadesen, *Cybele and Attis. The Myth and the Cult.* (Londra 1977).

Anadolu Yüzev Araştırmaları

E. Alföldi-Rosenbaum, *A Survey of Coastal Cities in Western Cilicia* (Ankara 1967).

G. E. Bean ve T. B. Mitford, *Journeys in Rough Cilicia in 1962 and 1963*: Denkschr.

Osterr. Akad. Wiss. (phil.-hist. Kl.) 95 (Wien 1965).

–*Journeys in Rough Cilicia in 1964 and 1968*: Denkschr. D. Osterr. Akad. Wiss. (phil.-hist. Kl.) 102 (Wien 1970).

O. Benndorf ve G. Niemann, *Reisen in Lykien und Karien* (Vienna 1884).

C. Fellows, *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor* (Londra 1838).

C. Fellows, *An Account of Discoveries in Lycia* (Londra 1841).

C. H. E. Haspels, *The Highlands of Phrygia* (Princeton 1971).

R. Heberdey, A. Wilhelm, *Reisen in Kilikien* (1896).

J. Keil ve A. Wilhelm, *Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien: MAMA III* (Manchester 1931)

C. Lanckoronksi, *Städte Pamphyliens und Pisidiens 2.* (Vienna 1892).

W. M. Leake, *Journal of a Tour in Asia Minor* (Londra 1824).

E. Petersen ve F. von Luschan. *Reisen in Lykien, Milyas und Kibyratien 2. Gesellschaft für Archaeologische Erforschung Kleasiens.* (Vienna 1889).

- J. R. Sterrett, *Wolfe Expedition to Asia Minor* (Boston 1888).
W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor* (Londra 1890).
H. Swoboda, J. Keil ve F. Kroll, *Denkmäler aus Lykaonien, Pamphylien und Isaurien* (Brunn 1935).

Klasik Mimari

- A. Altun, *Sanat Tarihinde Mimari Çizim için Küçük Rehber I* (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978).
M. Anabolı, *Küçük Asya'da bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları* (1970).
P. P. Betancourt, *The Aeolic Style in Architecture* (Princeton 1977).
M. Bieber, *The History of the Greek and Roman Theater* (Princeton 1961).
A. Boethius ve J. B. Ward-Perkins, *Etruscan and Roman Architecture* (Harmondsworth 1970).
J. M. Cook ve W. H. Plommer, *The Sanctuary of Hemithea at Kastabos* (Cambridge 1966).
James S. Curl, *Dictionary of Architecture* (Oxford 1999)
W. B. Dinsmoor, *The Architecture of Ancient Greece* (New York 1950).
J. Humphrey, *Roman Circuses* (Londra 1986).
D. Kuban, *Mimarlık Kavramları* (İstanbul 1980).
A. W. Lawrence, *Greek Architecture* (Londra 1957).
W. MacDonald, *The Architecture of the Roman Empire*, 2 cilt (Yale 1982-86).
A. G. McKay, *Houses, Villas and Palaces in the Roman World* (Ithaca 1975).
R. Naumann, *Eski Anadolu Mimarlığı (Architektur Kleinasien)* çev. B. Madra (T.T.K. Ankara 1975).
J. B. Ward-Perkins, *Roman Imperial Architecture* (Harmondsworth 1981).
R. E. Wycherley, *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu*, çev. N. Nirven (Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 1986).
F. Yegül, *Baths and Bathing in Classical Antiquity* (New York ve Cambridge 1992).

Seramik Sanatı

- J. D. Beazley, *Attic Red-Figure Vase-Painters* (Oxford 1963).
–*The Development of Attic Black-Figure* (1951).
–*Attic Black-figure Vase-Painters* (1956).
J. Boardman, *Athenian Black Figure Vases* (Londra 1978).

- R. M. Cook, *Greek Painted Pottery* (Londra 1972).
E. Doğer, *Antik Çağda Amphoralar* (Sergi Yayın. İzmir 1991).
C. H. E. Haspels, *Attic Black Figured Lekythoi* (1935).
–*Eski Yunan Boyalı Keramiği*, çev. A. Akarca (İ.Ü. Yayın. 1946).
R. Ling, *Roman Painting* (Cambridge 1991).
C. Özgünel, *Karia Geometrik Seramiği* (T.T.K. Yay. Ankara 1979).
G. Richter, *Shapes and Names of Athenian Vases* (Washington 1973).
C. T. Seltman, *Attic Vase-Painting* (Cambridge, 1925).
F. Şahin, *Seramik Sözlüğü* (Anadolu Sanat Yay. İstanbul 1983).

Heykel

- B. Ashmole, *Architect and Sculptor in Classical Greece* (New York 1972).
J. Boardman, *Greek Sculpture: The Archaic Period* (Londra 1978).
Y. Boysal, *Arkaik Devir Heykeltraşlığı* (Selçuk Üniv. Edebiyat Fakültesi Yay. T.T.K. Ankara 1979).
J. C. Carter, *The Sculpture of the Sanctuary of Athena Polias* (1983).
J. İnan, *Side'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı* (T.T.K. Ankara 1975).
D. E. E. Kleiner, *Roman Sculpture* (New Haven ve Londra 1992).
A. Stewart, *Greek Sculpture* (Yale 1990).
G. B. Waywell, *The Free Standing Sculpture of the Mausoleum of Halicarnassus* (Londra 1978).

Sikke

- S. Atlan ve N. Baydur, *Grek ve Roma Sikkeleri* (Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 1982).
P. A. Gardner, *A History of Ancient Coinage, 700-300 BC* (Oxford 1918).
B. Head, *Historia Numorum*. (Oxford 1963).
–*A Manual of Greek Numismatics* (Oxford 1911).
G. F. Hill, *Catalogue of the Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia* British Museum (Londra 1900).
F. Imhoof-Blumer, *Kleinasiatische Munzen II* (Wien 1970).
C. M. Kraay, *Archaic and Classical Greek Coins*. (Berkeley ve Los Angeles 1976).
C. M. Kraay ve M. Hirmer, *Greek Coins* (Londra 1966).
H. Mattingly ve E. A. Sydenham, *Roman Imperial Coinage* (Londra 1962).

E. S. G. Robinson, "Coin Legends in Carian Script." In *Anatolian Studies Presented to W. H. Buckler*, editör W. M. Calder ve J. Keil (Manchester 1939).

W. Schwabacher, "Lycian Coin Portraits" In *Essays in Greek Coinage Presented to Stanley Robinson*, editör C. M. Kraay ve G. K. Jenkins. (Oxford 1968).

O. Tekin, *Antik Numizmatik ve Anadolu* (Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul 1992).

Mezar Anıtları

E. Alföldi-Rosenbaum, *Anamur Nekropolü: The Necropolis of Anemurium* (Ankara 1971).

J. Fedak, *Monumental Tombs of the Hellenistic Age* (Toronto 1990).

P. M. Fraser, *Rhodian Funerary Monuments* (Oxford 1977).

R. Garland, *The Greek Way of Death* (Ithaca 1985).

V. İdil, *Likya Lahitleri* (Ankara 1985).

J. Kubinska, *Les monuments funéraires dans les inscriptions grecques de l'Asie Mineure* (Warsaw 1968).

D. C. Kurtz ve J. Boardman, *Greek Burial Customs* (Londra 1971).

F. Matz, "Hellenistische und römische Grabbauten," *Die Antike* IV (1928) 266 vd.

J. M. C. Toynbee, *Death and Burial in the Roman World* (New York 1982).

Günlük Yaşam ve Sözlükler

H. W. Johnston, *The Private Life of the Romans* (1903).

Harry Thurston Peck, *Harpers Dictionary of Clasical Antiquities* (1898).

S. B. Platner, *A Topographical Dictionary of Ancient Rome* (1929).

Oxford Classical Dictionary (2003).

W. Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities* (1882).